

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

М.З.Н.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дослідницько-експериментальний напрям

ФІЛОСОФІЯ
ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дослідницько-експериментальний напрям

**Філософія
та суспільствознавство**

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2021

Авторський колектив:

О. В. Боровець, канд. пед. наук, доцентка,
Г. С. Зоря, *А. А. Іващук*, канд. соц. ком., доцентка,
Т. М. Кузьма, канд. іст. наук, доцентка, *Л. М. Лівандовська*,
А. В. Соловей, *О. Ю. Сухомлин*, канд. соц. ком., *М. В. Чаловська*,
Ю. М. Шокало, канд. іст. наук, доцентка

Редакційна колегія:

А. І. Грітчина, канд. пед. наук, *Т. В. Пещеріна*,
О. М. Косьмій, канд. політ. наук, доцентка

Рецензенти:

Т. І. Бережна — вчена секретарка ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», канд. пед. наук;

С. Г. Кравець — старша наукова співробітниця лабораторії дис-танційного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, канд. пед. наук

*Рекомендовано науково-методичною радою
Національного центру «Мала академія наук України»
(протокол № 3 від 27 серпня 2021 р.)*

- Н15** **Навчальні** програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Філософія та суспільствознавство / *О. В. Боровець*, *Г. С. Зоря*, *А. А. Іващук* та ін. ; [відп. за вип. *Т. В. Пещеріна*]. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. — 136 с.
ISBN 978-617-7945-33-7

У виданні подано навчальні програми з позашкільної освіти, що спрямовані на організацію науково-дослідницької роботи учнів за дослідницько-експериментальним напрямом у науковому відділенні філософії та суспільствознавства Малої академії наук України.

Видання розраховане на педагогічних працівників закладів позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, інститутів післядипломної педагогічної освіти, викладачів студентів закладів вищої освіти, спеціалістів, які займаються питаннями позашкільної освіти.

УДК 37.01

Ю. М. Шокало

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «СОЦІОЛОГІЯ»

ОСНОВНИЙ, ВИЩИЙ РІВНІ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Людина — соціальна істота. Для неї необхідним є усвідомлення себе частиною певної групи, розуміння свого місця і ролі в суспільстві. Це особливо актуально в перехідні періоди розвитку історії, коли найбільш гостро постають питання щодо сенсу і мети існування не лише окремого індивіда, а й усього суспільства. Сучасна соціальна дійсність є надзвичайно мінливою: темп життя людини суттєво прискорюється, соціальні процеси стають щораз динамічнішими, а в деяких випадках навіть переходять у віртуальний простір. Актуальність навчальної програми із соціології зумовлена необхідністю для молодшої людини отримати відповіді на життєво важливі питання, що стосуються її самовизначення у соціумі.

Соціологія покликана сформулювати уявлення про процеси суспільного життя і допомогти виробити відповідні їм стилі і види поведінки, що є особливо важливим у процесі первинної соціалізації особистості.

Пропонована навчальна програма з позашкільної освіти орієнтована на учнів, які прагнуть займатися дослідницькою діяльністю в гуртках та секціях дослідницько-експериментального напрямку. Вона має надати учнівській молоді методичну допомогу в організації та проведенні конкретних соціологічних досліджень, оформленні отриманих результатів у вигляді науково-дослідницької роботи, формування достатніх практичних навичок для дослідницької діяльності. Отримані під час навчання соціологічні знання можуть бути використані для розроблення і здійснення власних соціальних проєктів і прогнозів, управління соціальними процесами різного рівня.

Метою програми є формування компетентностей у галузі соціології засобами дослідницько-експериментальної роботи.

Основні **завдання** полягають у формуванні у вихованців таких компетентностей:

- **пізнавальної:** оволодіння теоретичними основами соціології; засвоєння специфіки предмета соціології; усвідомлення її відмінності від інших суспільствознавчих та людинознавчих наук; ознайомлення з основними галузями соціологічного знання і суспільством як соціальною системою; оволодіння теоретичними основами наукової діяльності; ознайомлення з методикою і технікою організації та проведення науково-дослідницької діяльності, зокрема соціологічних досліджень;

- *практичної*: формування умінь і навичок аналізу літератури та джерел із соціології, професійного інтересу до наукової діяльності; оволодіння методикою оброблення наукової соціологічної інформації; формування навичок самостійної науково-дослідницької діяльності; вироблення практичних навичок організації та проведення соціологічних досліджень;

- *творчої*: формування самостійного, критичного, творчого мислення; підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності; розвиток умінь творчо підходити до вирішення різного роду навчальних завдань; реалізація потенційних творчих можливостей особистості;

- *соціальної*: формування вмінь науково аналізувати соціально значущі проблеми, процеси, факти і явища суспільного життя; виховання працелюбства, впевненості у власних силах, поваги до інших точок зору; знайомство з правилами етичного, тактовного, коректного збору теоретичної та практичної інформації.

Заняття в гуртку дадуть змогу накопичити відповідні базові знання, розширити кругозір і розвинути соціологічну культуру. Запропоновані для вивчення теми допоможуть максимально розкрити інформацію: про специфіку соціологічного підходу до вивчення суспільства, соціальних спільнот та груп, взаємодії особистості і суспільства, соціальних відносин та механізмів їхньої регуляції; про інтерпретацію науково встановлених соціальних фактів, що характеризують стан соціальної системи; про призначення соціологічних досліджень, їх методологію та методи.

Реалізація запропонованої програми здійснюється через проведення теоретичних і практичних занять з вихованцями гуртка. Вони мають можливість значно поглибити свої теоретичні знання в галузі соціології, набуті практичних навичок і досвіду проведення конкретних наукових соціологічних досліджень, виробити ознаки самостійності, творчості в роботі.

Основними формами контролю є підсумкові тестові завдання, опитування, захист наукового дослідження.

Програма реалізується в гуртку дослідницько-експериментального напрямку, розроблена для викладання основ соціології учням 9–11 класів закладів загальної середньої освіти на основному й вищому рівнях.

Навчальна програма передбачає три роки навчання:

1-й рік — основний рівень — 216 годин на рік, 6 годин на тиждень;

2-й рік — вищий рівень — 216 годин на рік, 6 годин на тиждень;

3-й рік — вищий рівень — 216 годин на рік, 6 годин на тиждень.

Оптимальний склад навчальної групи — 10 учнів. Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення в порядковість змісту навчальних тем, самостійно планувати кількість годин, враховувати базовий рівень знань учнів та їхні інтереси.

Основний рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	4	6
2.	Організація наукової діяльності в Україні	4	4	8
3.	Соціологія як наука про суспільство	8	10	18
4.	Місце та роль соціології у суспільстві та системі суспільствознавства	4	8	12
5.	Структура системи соціологічного знання	4	6	10
6.	Основні етапи становлення та розвитку соціологічного знання	4	8	12
7.	Суспільство як соціальна система. Типологія суспільств	4	8	12
8.	Соціальна структура суспільства	4	8	12
9.	Соціальні інститути та організації	4	10	14
10.	Соціалізація як безперервний процес засвоєння соціального досвіду	4	8	12
11.	Соціальні взаємодії як фундаментальна основа життєдіяльності суспільства	4	8	12
12.	Соціальні конфлікти в суспільстві та шляхи їх вирішення	4	6	10
13.	Поняття про науково-дослідницьку роботу (дослідницький проєкт)	6	12	18
14.	Організація наукового дослідження	4	10	14
15.	Методологія і технології соціологічних досліджень	6	18	24
16.	Робота з науковими джерелами	4	12	16
17.	Підсумок	2	4	6
Разом		72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (6 год)

Теоретична частина. Мала академія наук у системі освіти та виховання учнівської молоді України. Структура МАН України та її співпраця з науковими та науково-виробничими установами України. Основні завдання підрозділів МАН щодо залучення учнів до наукової роботи та профорієнтаційної діяльності. Необхідність залучення обдарованої молоді до наукових досліджень, основні напрями такої діяльності. Мета, завдання навчального курсу. Ознайомлення з планом і порядком роботи гуртка. Організаційні питання. Рекомендована література.

Практична частина. Знайомство з учасниками гуртка. Вправи на знайомство. Тестування з метою перевірки рівня підготовки вихованців. Ознайомлення з основними етапами роботи над науковим дослідженням. Складання індивідуального плану роботи. Дидактична гра.

2. Організація наукової діяльності в Україні (8 год)

Теоретична частина. Поняття науки і класифікація наук. Наукові установи. Управління у сфері науки. Кваліфікаційна система в науковій та науково-педагогічній діяльності: наукові ступені і вчені звання. Статус науковця. Підготовка наукових кадрів в Україні.

Практична частина. Ознайомлення з науковими соціологічними дослідженнями. Оцінка актуальності наукових досліджень із соціології. Інформування про основні напрями досліджень та їх результати Інститутом соціології НАН України. Пошук інформації про інституції та організації, що проводять соціологічні дослідження.

3. Соціологія як наука про суспільство (18 год)

Теоретична частина. Предметна специфіка соціології. Об'єкт та предмет соціології. Категорії соціології. Основні підходи до розуміння людини і суспільства. Соціологія як наука про соціальні спільноти. Методи соціології. Соціологічні закони і категорії. Місце соціології в системі наук. Соціологія як генералізуюча наука. Зростання ролі соціології в сучасних умовах, її значення у процесах державо-і націотворення в Україні.

Практична частина. Робота з довідниками, підручниками, посібниками із соціології. Розкриття суті і напрямів соціологічних досліджень з актуальних проблем соціальної реальності. Укладання словника соціологічних термінів. Проведення проєктивної методики для розвитку соціологічної рефлексії.

4. Місце та роль соціології у суспільстві та системі суспільствознавства (12 год)

Теоретична частина. Система наук, система суспільствознавства, їх взаємозв'язок. Специфіка соціального пізнання. Функції соціології. Роль соціології. Соціологія в системі суспільствознавства та її взаємозв'язок з іншими науками. Поняття про соціальне. Соціальний факт.

Практична частина. Робота зі словником соціологічних термінів. Написання есе на тему «Позиціонування особистості в системі соціальних зв'язків», «Досягнення успіху в житті». Аналіз зв'язку соціології з іншими науками. Докладний переказ тексту інформаційного характеру.

5. Структура системи соціологічного знання (10 год)

Теоретична частина. Поняття про соціальну систему та соціальну структуру. Структура соціологічного знання. Соціальний статус і соціальні ролі. Соціальні відносини, інтереси та потреби. Соціальні структури (спільноти, соціальні групи, страти).

Практична частина. Робота з «Тематичним словником-довідником із соціології». Складання діалогу на соціокультурну тему. Інтерпретація за допомогою соціологічних категорій сюжету роману П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні». Виконання творчих завдань. Написання міні-твору на тему «Моє місце в соціальній структурі суспільства».

6. Основні етапи становлення та розвитку соціологічного знання (12 год)

Теоретична частина. Генеза соціального знання про людину та суспільство. Гносеологічні та соціальні передумови виникнення соціології. Протосоціологія. Класична зарубіжна соціологія. Позитивізм О. Конта, соціальна статика та соціальна динаміка. Еволюціонізм Г. Спенсера. Історичний матеріалізм К. Маркса. «Розуміюча соціологія» М. Вебера, концепція соціальної дії та ідеальних типів. «Формальна соціологія» Г. Зіммеля. Соціологічні погляди Е. Дюркгейма. Німецька формальна соціологія. Емпірична соціологія XX ст. (Ф. Тейлор, А. Файоль, Дж. Морено, Е. Мейо). Соціологія другої половини XX ст.

Практична частина. Визначення об'єктивних факторів, що зумовили становлення соціології як самостійної науки. Робота в групах (визначення відмінностей між соціологічними ідеями О. Конта, Г. Спенсера, К. Маркса, між соціологічними концепціями Е. Дюркгейма і М. Вебера). Розв'язування кросвордів. Виконання вправ на пояснення змісту афоризмів і крилатих висловів відомих соціологів. Складання іменного покажчика відомих соціологів.

7. Суспільство як соціальна система. Типологія суспільств (12 год)

Теоретична частина. Суспільство: сутність, типи, тенденції розвитку. Суспільство як система взаємовідносин та взаємодій соціальних суб'єктів. Соціальні суб'єкти і соціальні об'єкти. Суспільство як цілісна система. Соціологічні моделі суспільства: структурно-функціональна, конфліктологічна та соціокультурна. Складові елементи соціальної системи. Класифікація соціальних систем. Соціальна взаємодія, соціальні відносини та соціальний контроль.

Практична частина. Групова робота: обговорення основних ознак суспільства, типів суспільства, соціальної стратифікації, особливостей соціальної структури сучасних суспільств. Застосування методу «мозкової атаки» для вияву основних проблем сучасного українського суспільства. Аналіз тенденцій розвитку сучасного суспільства. Складання тесту з вивченої теми. Тлумачення нових термінів, робота зі словниками, довідниками.

8. Соціальна структура суспільства (12 год)

Теоретична частина. Поняття соціальної структури суспільства та її основні компоненти. Соціальні групи. Соціальна стратифікація. Причини соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності. Місце середнього класу в соціальній структурі суспільства. Типологізація соціальних спільнот, прошарків, груп.

Практична частина. Визначення основних елементів соціальної структури українського суспільства та основних джерел суперечностей між інтересами різних соціальних груп в Україні. Складання твору-опису актуальних суспільних проблем сьогодення, висловлення власного ставлення до описаного. Візуалізація стратифікаційної структури суспільства. Гра «Калейдоскоп статусів».

9. Соціальні інститути та організації (14 год)

Теоретична частина. Соціальні інститути: поняття, ознаки, інституціоналізація суспільного життя. Основні види та функції соціальних інститутів. Структура і типи соціальних інститутів (держава, церква, освіта, право, економіка, сім'я, ЗМІ) та механізми їх функціонування. Соціальні організації: сутність, основні типи (господарсько-економічні, політичні, демонстративні, культурно-ідеологічні, навчальні).

Практична частина. Виступи на обрану тему. Аналітична робота: виявлення недоліків у виступі, коментування, поради. Переказ сюжету оповідання з використанням соціологічних категорій. Виконання творчих завдань. Робота над таблицею «Базові функції основних соціальних інститутів та організацій».

10. Соціалізація як безперервний процес засвоєння соціального досвіду (12 год)

Теоретична частина. Сутність процесу соціалізації. Суспільні функції, фактори та механізми соціалізації. Фази процесу соціалізації: адаптація та інтеріоризація. Агенти соціалізації. Характеристики сучасних моделей соціалізації. Зміст основних етапів і стадій процесу соціалізації. Соціалізація і виховання. Роль сім'ї в ранній соціалізації.

Практична частина. Складання усного повідомлення на соціокультурну тему. Вікторина за вивченою темою. Рольова гра. Складання таблиці «Внутрішні детермінанти поведінки». Робота над схемою «Становлення особистості».

11. Соціальні взаємодії як фундаментальна основа життєдіяльності суспільства (12 год)

Теоретична частина. Сутність соціологічних категорій «соціальна дія», «соціальна взаємодія», «соціальні відносини». Ідеї, принципи і структурні елементи системи соціальної дії. Умови та принципи соціальних взаємодій. Основні прийоми оцінки людських взаємодій. Змістові й видові особливості соціальних відносин. Роль соціальних відносин у функціонуванні та розвитку суспільних структур. Механізми соціального життя суспільства.

Практична частина. Складання кросвордів за допомогою «Тематичного словника-довідника із соціології». Написання твору-роздуму на тему «Роль соціальної солідарності в українському суспільстві».

12. Соціальні конфлікти в суспільстві та шляхи їх вирішення (10 год)

Теоретична частина. Сутність і природа соціального конфлікту. Основні теорії соціального конфлікту. Структура, функції, причини, типологія соціальних конфліктів. Стадії розвитку соціальних конфліктів. Управління соціальними конфліктами.

Практична частина. Аналіз стилів поведінки в конфліктній ситуації. Оцінка поглядів Р. Дарендорфа стосовно конфліктів. Порівняльний аналіз теорій Л. Козера, М. Вебера, Ф. Тьоніса, що інтерпретують конфлікт. Дискусія на тему «Природа соціальних конфліктів у сучасній Україні». Складання розповіді про найбільш поширені конфліктні ситуації на основі власних життєвих спостережень.

13. Поняття про науково-дослідницьку роботу (дослідницький проект) (18 год)

Теоретична частина. Поняття дослідницького проекту. Перспективні напрями дослідження в галузі соціології. Принципи пошуку наукової інформації. Соціологічне дослідження як спосіб збору актуальних даних.

Основні елементи дослідницької роботи. Правила її оформлення. Зміст, вступ, основна частина, висновки, література і додатки. Нумерація сторінок. Способи написання тексту, науковий стиль викладення матеріалу. Скорочення слів. Оформлення таблиць і додатків. Посилання в тексті на джерела та літературу. Дотримання вимог академічної доброчесності: правила оформлення текстових і візуальних запозичень. Програмне забезпечення для оброблення даних і представлення результатів наукового дослідження.

Практична частина. Ознайомлення з дослідницькими роботами учнів попередніх років, їх аналіз. Виконання вправ на формулювання теми дослідження. Формулювання теми власного дослідження. Вивчення стану наукової розробленості теми. Робота з програмним забезпеченням для оброблення соціологічних даних і представлення результатів дослідження. Практичні вправи з виявлення ознак плагіату в наукових роботах.

14. Організація наукового дослідження (14 год)

Теоретична частина. Організація і структура наукового дослідження. Організація творчої діяльності дослідника. Типи досліджень. Планування наукової діяльності. Загальна схема здійснення наукового дослідження. Поняття актуальності і наукової новизни.

Вибір теми, об'єкта і предмета дослідження, критерії такого вибору. Визначення загальної мети та конкретних завдань, висунення гіпотези.

Структура дослідницької роботи. Зміст структурних розділів. Основні вимоги до змісту роботи.

Наукові публікації за результатами дослідження і вимоги до їх оформлення.

Практична частина. Розроблення структури наукового дослідження. Складання плану підготовки дослідницького проєкту. Формулювання теми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження. Вивчення стану наукової розробленості теми. Виконання вправ з відпрацювання навичок роботи з літературою, пошуку необхідної інформації та систематизації матеріалу. Представлення власних напрацювань.

15. Методологія і технології соціологічних досліджень (24 год)

Теоретична частина. Суть конкретно-соціологічних досліджень. Поняття про методологію, методи та методику наукових соціологічних досліджень. Загальні і спеціальні методи досліджень. Організація, техніка і процедура соціологічних досліджень. Основні етапи дослідження. Функції емпіричного соціологічного дослідження. Критерії вибору спеціальних методів дослідження у взаємозв'язку з обраною тематикою. Інформація в системі управління.

Практична частина. Вибір методів та проведення дослідження за обраною проблематикою. Розроблення власних анкет, необхідних для дослідження актуальних проблем соціальної реальності. Формулювання запитань для інтерв'ю, пошук респондентів. Здійснення опису методологічного інструментарію і результатів дослідження.

16. Робота з науковими джерелами (16 год)

Теоретична частина. Необхідність теоретичних досліджень і аналізу літературних джерел за обраною тематикою. Суть і напрями теоретичних досліджень. Пошук інформаційних джерел у бібліотечних фондах і в мережі Інтернет. Основні рекомендації щодо роботи й опрацювання інформаційних джерел. Складання тез, анотацій, конспектів під час опрацювання літературних джерел. Узагальнення і систематизація зібраної інформації. Короткий історичний огляд соціологічних досліджень за участю вітчизняних учених.

Практична частина. Вивчення структури бібліотечних каталогів, їх використання для пошуку літературних джерел (робота в бібліотеці). Опрацювання та вивчення рекомендованої літератури. Робота з інформаційними ресурсами. Оформлення списку опрацьованих літературних джерел, запис бібліографії. Виконання вправ на виразність і культуру мовлення.

17. Підсумок (6 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Поради та рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основні етапи розвитку соціології як науки;
- основні теоретико-методологічні основи соціології;
- основні галузі соціологічного знання;
- історичні і сучасні погляди на суспільство;
- методи соціологічних досліджень;
- загальнолюдські моральні цінності, їх вияв у національних традиціях;
- особливості проведення наукових досліджень;
- основні рекомендації щодо роботи з науковими інформаційними джерелами;
- структуру дослідницької роботи й основні вимоги до її написання;
- правила укладання списку використаних джерел і літератури.

Вихованці мають уміти:

- розмежовувати соціологію та інші соціальні дисципліни;
- розрізняти основні галузі соціологічного знання;
- використовувати наукову термінологію;
- застосовувати опитування як метод збору соціологічної інформації;
- застосовувати наукові методи соціологічних досліджень;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір теми;
- аналізувати інформацію за темою дослідження;
- працювати за систематичним та алфавітним каталогами, бібліографічним покажчиком;
- давати стислий аналіз прочитаної літератури з обраної теми;
- оформляти список використаних джерел.

У вихованців мають бути сформовані такі компетентності:

- використання знань із соціології під час власної соціальної взаємодії;
- здатність співпрацювати в команді;
- дотримання етичних норм під час збору соціологічної інформації;
- здатність до самостійної науково-дослідницької діяльності.

**Вищий рівень, другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Тема	Кіл кість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	4	6
2.	Соціум і його складові як комплексний об'єкт вивчення в соціологічній теорії	4	6	10
3.	Історія української соціології	6	12	18
4.	Основні галузі соціологічного знання	4	4	8
5.	Спеціальні соціологічні теорії	4	4	8
6.	Соціологія особистості	4	8	12
7.	Соціологія сім'ї	4	8	12
8.	Соціологія міста і села	4	8	12
9.	Соціологія молоді	4	8	12
10.	Етносоціологія і соціологія нації	4	8	12

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
11.	Соціологія громадської думки та масової комунікації	2	4	6
12.	Соціологія девіантної поведінки	6	6	12
13.	Загальне поняття про методологію, методи та методику наукових досліджень	4	12	16
14.	Суть та типологія соціологічних досліджень, їх методика і техніка	4	10	14
15.	Основні методи збору соціологічної інформації	6	10	16
16.	Відображення теоретичної частини в науково-дослідницькій роботі	2	8	10
17.	Висновок як завершальний етап у написанні науково-дослідницької роботи	2	10	12
18.	Науково-діловий стиль мовлення. Підготовка публічного виступу	4	10	14
19.	Підсумок	2	4	6
Разом		72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (6 год)

Теоретична частина. Соціологія — наука про суспільство. Місце соціології в системі наук. Основні завдання та функції соціології. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання. Рекомендована література.

Практична частина. Виконання творчого завдання: підготовка розповіді «Соціальне самовизначення молоді». Складання індивідуального плану роботи. Використання наукових літературних та інших інформаційних джерел для теоретичних досліджень.

2. Соціум і його складові як комплексний об'єкт вивчення в соціологічній теорії (10 год)

Теоретична частина. Основні ознаки суспільства. Соціальна структура і стратифікація суспільства. Соціальна мобільність та її різновиди. Індивід у системі соціальних відносин. Соціальне життя і соціальна сфера. Соціальні процеси та їх класифікація. Джерела суспільного розвитку. Поняття соціальних змін та їх рушії.

Практична частина. Робота в бібліотеці за системним та алфавітним каталогами. Пошук соціологічної інформації в інтернеті і користування електронними бібліотеками. Тлумачення нових термінів, робота зі словниками, довідниками. Складання усного повідомлення на соціокультурну тему. Написання відгуку на прочитану наукову статтю.

3. Історія української соціології (18 год)

Теоретична частина. Передумови розвитку соціологічної думки в Україні. Українська протосоціологічна думка. Соціокультурні процеси в Україні XVIII — початку XIX ст. Формування української академічної соціології XIX — початку XX ст. Соціологічні концепції О. Потебні, М. Грушевського, Б. Кістяківського. Організація та проблематика розвитку радянської соціології в Україні. Соціологія в незалежній Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи.

Практична частина. Аналіз соціологічної концепції М. Драгоманова. Визначення відмінностей у наукових поглядах на суспільство М. Грушевського, В. Липинського, Г. Сковороди. Аналіз проблем і труднощів, з якими зіштовхується сучасна українська соціологія. Розв'язування кросвордів. Складання іменного покажчика відомих українських соціологів.

4. Основні галузі соціологічного знання (8 год)

Теоретична частина. Економічна соціологія. Соціологія праці та зайнятості. Соціологія права. Соціологія політики. Соціологія особистості. Самоствердження особистості як соціально-психологічний феномен. Соціологія конфлікту. Етносоціологія. Соціологія релігії. Соціологія освіти. Соціологія екології. Соціологія міста і села. Соціологія молоді. Гендерна соціологія.

Практична частина. Групова робота: обговорення сутності соціальних ролей і статусів особистості. Ділова гра «Вивчення портрета сучасної особистості». Практичне заняття у вигляді круглого столу з вивченням моделі соціально-економічної поведінки людини. Докладний переказ тексту інформаційного характеру.

5. Спеціальні соціологічні теорії (8 год)

Теоретична частина. Різновиди соціологічних теорій. Теоретико-методологічні засади спеціальних соціологічних теорій. Місце спеціальних соціологічних теорій у структурі соціології. Спеціальні соціологічні теорії — місток між загальнотеоретичною соціологією і практичною соціологією.

Практична частина. Поповнення словника соціологічних термінів. Визначення хронологічної послідовності соціологічних теорій від моменту виникнення соціології до сьогодення.

6. Соціологія особистості (12 год)

Теоретична частина. Сутність соціологічного підходу до поняття особистості. Рольові концепції особистості. Соціальна структура особистості. Ключові поняття і категорії соціології особистості: людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість у системі соціальних зв'язків. Соціалізація особистості. Основні проблеми соціології особистості. Характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура. Потреби, інтереси, мотиви й цінності.

Практична частина. Групова робота: вияв основних проблем соціалізації особистості в Україні. Визначення факторів, що впливають на розвиток особистості. Міркування над питаннями: «Чи кожную людину можна назвати особистістю. Чому?», «У чому полягає роль самовизначення і самореалізації в процесі життєдіяльності людини?». Поповнення термінологічного словника. Складання тесту з вивченої теми.

7. Соціологія сім'ї (12 год)

Теоретична частина. Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Специфіка соціологічного вивчення сім'ї. Деінституціоналізація сучасної сім'ї. Сім'я як соціальна система. Основні категорії соціологічного дослідження сім'ї: умови життя, структура сім'ї, функції сім'ї. Основні форми сім'ї та різновиди шлюбу (нуклеарна і розширена сім'я; моногамія полігамія, груповий шлюб; патріархальні й матріархальні родини, егалітарна сімейна система тощо). Соціальні й індивідуальні функції сім'ї. Основні підходи до вивчення сім'ї в соціологічній думці. Тенденції розвитку сучасної сім'ї (світовий і вітчизняний досвід). Сучасна сім'я в Україні: стан, тенденції розвитку, перспективи.

Практична частина. Виконання вправ на пояснення змісту афоризмів і крилатих висловів відомих соціологів про сім'ю, родину. Порівняння основних форм сім'ї та різновидів шлюбу. Аналіз взаємозв'язку форми сім'ї зі структурою суспільства та соціальними відносинами. Визначення перспективних тем соціологічного дослідження в контексті

трансформації інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві. Складання розповіді про причини сімейних конфліктів на основі власних життєвих спостережень.

8. Соціологія міста і села (12 год)

Теоретична частина. Соціологія міста: історія розвитку, предмет, основні категорії. Урбанізація і системи розселення. Типологія і спосіб життя сільських поселень. Українське село в координатах соціологічного погляду.

Практична частина. Виконання вправ на повторення вивченого матеріалу про соціологію міста і села. Робота з таблицями-схемами і діаграмами. Пошук і опрацювання актуальних досліджень з проблеми урбанізації. Визначення основних показників критеріїв поділу міста і села. Підготовка доповіді на тему «Сучасні теорії урбанізації».

9. Соціологія молоді (12 год)

Теоретична частина. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Соціологія молоді як складова державної молодіжної політики. Суть, засади, шляхи реалізації державної молодіжної політики. Молодь як об'єкт суспільних впливів і суб'єкт суспільного розвитку. Основні поняття і категорії соціології молоді. Соціальні якості та характеристики молоді, її особливості та специфічні ознаки. Молодіжні проблеми і їх зміст. Самовизначення молоді та його різновиди: соціальне, політичне, професійне, економічне. Основні тенденції соціальних процесів у молодіжному середовищі на прикладі України.

Практична частина. Підготовка повідомлення про історію виникнення і становлення соціології молоді. Виконання вправ в ігровій формі на розв'язання нагальних проблем молоді в умовах сьогодення. Перегляд і обговорення художнього фільму «Чи легко бути молодим?».

10. Етносоціологія і соціологія нації (12 год)

Теоретична частина. Етносоціологія та предмет її дослідження. Зародження і розвиток етносоціології у світовій та вітчизняній соціології. Сучасний етнічний ренесанс, його зміст і причини. Проблема нації у працях українських і зарубіжних соціологів. Основні концептуальні схеми й моделі соціології нації. Майбутнє націй: три основні підходи. Специфіка етнонаціональних процесів в Україні.

Практична частина. Складання усного повідомлення на соціокультурну тему. Рольова гра. Визначення відмінностей між термінами «етнос», «народність», «нація». Пояснення терміна «національне відродження».

Написання есе на тему «Роль етносоціології у виробленні державної національної політики України».

11. Соціологія громадської думки та масової комунікації (6 год)

Теоретична частина. Громадська думка як соціальний інститут і фактор соціальних змін. Особливості функціонування інституту громадської думки в сучасній Україні. Маніпулювання громадською думкою. Вплив громадської думки на процес формування особистості. Соціологія масової комунікації: теорія та історія. Масова комунікація і суспільство. Вплив мас-медіа на суспільство. Якісні та формалізовані методи дослідження мас-медіа.

Практична частина. Складання тесту з вивченої теми. Конкурс на відгадування загадок на задану тему. Робота з «Тематичним словником-довідником із соціології». Підготовка доповіді та мультимедійної презентації на тему «Механізми впливу на громадську думку». Пошук у засобах масової інформації маніпулятивних повідомлень і їх аналіз.

12. Соціологія девіантної поведінки (12 год)

Теоретична частина. Сутність соціальної девіації. Теорії девіантної поведінки. Причини і види девіантної поведінки. Запобігання соціальним девіаціям і соціальний контроль.

Практична частина. Поповнення термінологічного словника. Підготовка повідомлення про історію виникнення і становлення соціології девіантної поведінки. Складання діалогу на соціокультурну тему.

13. Загальне поняття про методологію, методи та методику наукових досліджень (16 год)

Теоретична частина. Процес наукового дослідження, його характеристика й етапи проведення. Методологія науки. Методологічна основа наукового дослідження. Методи наукового пізнання Основні види змістовної методології наукового дослідження. Види та функції наукових досліджень. Техніка наукових досліджень. Методи теоретичного рівня дослідження. Методи емпіричного рівня дослідження. Логіка наукових досліджень.

Практична частина. Проведення історико-біографічного дослідження. Проведення мозкового штурму. Систематизація отриманих у процесі індивідуальної роботи даних. Інтерпретація основних понять. Проведення соціометричного дослідження. Ситуаційні вправи.

14. Суть і типологія соціологічних досліджень, їх методика і техніка (14 год)

Теоретична частина. Поняття про соціологічне дослідження. Основні етапи соціологічного дослідження. Типологія соціологічних досліджень: за рівнем знання (теоретичні й емпіричні); за характером знання (методологічні й неметодологічні); за орієнтацією (фундаментальні і прикладні); за предметом (соціологічні і комплексні); за характером мети та завдань дослідження (розвідувальні, описові, аналітичні); за динамікою об'єкта дослідження (разові і повторні). Якісні і кількісні методи. Програма соціологічного дослідження. Методи збору соціологічної інформації.

Практична частина. Організація соціологічного дослідження. Проведення анкетування «Соціальний портрет старшокласника», підготовка до самостійного дослідження з проведення анкетування. Проведення інтерв'ю на задану тему.

15. Основні методи збору соціологічної інформації (16 год)

Теоретична частина. Класифікація і характеристика основних методів збору соціологічної інформації. Опитування як метод збору соціологічної інформації. Види опитувань: анкетування, інтерв'ю, тестування, соціометрія, експертне оцінювання, фокус-група. Аналіз документів і спостереження в соціології. Контент-аналіз.

Практична частина. Написання правил складання анкети. Наведення прикладів закритих і відкритих запитань під час розроблення анкети. Розроблення анкет. Розроблення запитань для інтерв'ю. Заповнення таблиці (переваги, особливості застосування і слабкі сторони методів збору соціологічної інформації). Виконання творчих завдань на закріплення вмінь користуватися різними методами соціологічного дослідження. Проведення анкетування серед однокласників «Соціальні мережі — за чи проти?».

16. Відображення теоретичної частини в науково-дослідницькій роботі (10 год)

Теоретична частина. Основні вимоги до змісту, структури і стилю написання дослідницької роботи. Загальні підходи щодо оцінки внеску конкретних науковців у розв'язання проблем за обраною тематикою. Виокремлення нерозв'язаних проблем і питань на основі опрацьованих інформаційних джерел. Авторське право. Вимоги і стандарти щодо посилань на використані літературні джерела, зображення та інші види творів (аудіо- та відеоматеріали). Основні узагальнення і висновки за результатами теоретичних досліджень.

Практична частина. Складання тез і анотацій під час опрацювання наукової статті. Складання конспекту під час опрацювання монографічної роботи. Пошукова і дослідницька робота. Оформлення посилань на опрацьовану наукову літературу. Проведення «Відеотренінгу спілкування».

17. Висновок як завершальний етап у написанні науково-дослідницької роботи (12 год)

Теоретична частина. Місце висновку в структурі науково-дослідницької роботи, його значення. Основні рекомендації і вимоги до написання загального висновку за результатами наукових досліджень. Повнота, стислість, об'єктивність і коректність висновків.

Практична частина. Добір і впорядкування матеріалу на задану тему. Написання висновків до власних науково-дослідницьких робіт. Визначення практичних рекомендацій за результатами проведеного соціологічного дослідження.

18. Науково-діловий стиль мовлення. Підготовка публічного виступу (14 год)

Теоретична частина. Структура і зміст доповіді під час захисту наукових робіт. Основні рекомендації щодо написання та виголошення доповіді. Візуальний супровід доповіді. Критерії оцінки під час захисту науково-дослідницьких робіт. Культура мовлення під час ведення наукової дискусії.

Практична частина. Складання плану захисту роботи. Виконання вправ на виразність і культуру мовлення. Виголошення доповіді. Конкурс ораторського мистецтва. Робота над мультимедійними презентаціями, створення постера.

19. Підсумок (6 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Презентація найкращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Поради і рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності.

Підготовка тез. Самоконтроль та самодіагностика засвоєних знань та практичних навичок.

Вищий рівень, третій рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	4	6
2.	Основні школи та концептуальні напрями сучасної західної соціології	4	6	10
3.	Соціологічна думка та соціологія в Україні	4	6	10
4.	Галузеві соціологічні теорії	2	4	6
5.	Соціологія політики та економіки	2	4	6
6.	Соціологія права	2	4	6
7.	Соціологія праці та управління трудовим колективом	2	4	6
8.	Соціологія кар'єри	2	4	6
9.	Соціологія культури та релігії	2	4	6
10.	Соціологія освіти і виховання	2	4	6
11.	Соціологія побуту та дозвілля	2	4	6
12.	Динаміка суспільного розвитку. Модернізація суспільства	2	4	6
13.	Організація і проведення конкретно-соціологічного дослідження	4	8	12
14.	Програма соціологічного дослідження: вимоги до розробки	3	6	9
15.	Основні складники методологічної частини програми соціологічного дослідження	2	6	8
16.	Методико-процедурна частина програми конкретно-соціологічного дослідження	3	6	9
17.	Розрахунок і обґрунтування вибірки	3	6	9
18.	Опитування як метод збору соціологічної інформації	2	6	8

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
19.	Аналіз документів і спостереження в соціології	2	4	6
20.	Стратегічний та робочий плани соціологічного дослідження	2	4	6
21.	Оброблення та аналіз соціологічної інформації	4	8	12
22.	Завершальний етап соціологічного дослідження	2	4	6
23.	Науково-дослідницька діяльність	9	21	30
24.	Практичне використання результатів соціологічного дослідження	4	5	9
25.	Прогнозування соціальних явищ і процесів	2	4	6
26.	Підсумок	2	4	6
Разом		72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (6 год)

Теоретична частина. Методологічні підходи до аналізу суспільства. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання.

Практична частина. Виконання творчого завдання: написання творчості мініатюри — візитівки (автопортрета, автобіографії). Аналіз робіт. Складання індивідуального плану роботи.

2. Основні школи та концептуальні напрями сучасної західної соціології (10 год)

Теоретична частина. Функціоналізм. Структурно-функціональний аналіз як теорія суспільства. Структурно-функціональний аналіз як метод соціального дослідження. Теорії соціального конфлікту. Теорія соціального обміну. Психоаналітичні теорії. Символічний інтеракціонізм. Феноменологічна соціологія. Неомарксизм.

Практична частина. Робота в бібліотеці за системним та алфавітним каталогами. Поповнення словника соціологічних термінів. Складання тематичних виписок, тез. Розв'язування кросвордів.

3. Соціологічна думка та соціологія в Україні (10 год)

Теоретична частина. Зародження і становлення соціологічної думки в Україні. Початок української соціології. Розвиток вітчизняної соціології у XX ст. Соціологічні дослідження українських вчених в еміграції. Основні напрями розвитку української соціологічної думки у XXI ст. Розвиток української соціології в рамках ВУАН. Перспективи розвитку соціології в Україні.

Практична частина. Гра-естафета. Написання відгуку на прочитану наукову статтю. Підготовка доповіді і мультимедійної презентації на тему «Українська соціологія сьогодні». Тренування у проведенні соціального експерименту.

4. Галузеві соціологічні теорії (6 год)

Теоретична частина. Об'єкти вивчення галузевих соціологічних теорій. Різновиди галузевих соціологічних теорій. Теоретико-методологічні засади галузевих соціологічних теорій. Місце галузевих соціологічних теорій у структурі соціології. Галузеві соціологічні теорії — місток між загальнотеоретичною соціологією й іншими науками. Відмінні ознаки між загальними і галузевими соціологічними теоріями.

Практична частина. Складання плану наукової роботи. Підбір теоретичних, критичних та історико-соціологічних джерел, необхідних для роботи. Робота із джерелами електронної мережі. Визначення відповідності соціологічних понять і їх авторів.

5. Соціологія політики та економіки (6 год)

Теоретична частина. Поняття і категорії соціології політики. Специфіка соціологічного дослідження політичної сфери суспільства. Предмет соціології політики та його складники. Поняття політичного суб'єкта, політичної сфери, влади. Взаємозв'язок політики з культурою й економікою. Основні складники соціології політики: соціологія політичних рухів і партій, соціологія держави, соціологія політичної свідомості й політичної поведінки, соціологія міжнародних відносин. Політична соціалізація індивіда. Політичні реалії сучасної України. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні.

Основні етапи розвитку соціологічного знання про економічну сферу. Теорія економічного лібералізму А. Сміта та її соціальні аспекти. Соціологія економіки у працях Д. Рікардо і Т. Мальтуса. К. Маркс і соціологічна перебудова теоретичної економіки. Аналіз економічної сфери в концепціях М. Вебера і Е. Дюркгайма. Взаємодія економічної та соціальної сфер у працях українських учених. Розроблення предмета економічної

соціології Т. Парсонсом і Н. Смелзером. Постмодерністське бачення економічних проблем. Реальний стан економіки України очима соціологів.

Практична частина. Опрацювання наукової літератури і систематизація прочитаного. Поповнення термінологічного словника. Добір і впорядкування матеріалу на задану тему. Визначення відповідності робіт і їх авторів. Записування ключових понять теми в робочі зошити.

6. Соціологія права (6 год)

Теоретична частина. Соціологічний підхід до аналізу права. Предмет, проблематика, структура та функції соціології права. Методи соціології права. Соціологія права в системі знань про суспільство. Механізм соціальної дії та реалізації права. Правова культура сучасного українського суспільства. Соціальна природа правомірної і протиправної поведінки.

Практична частина. Складання власних кросвордів за допомогою «Тематичного словника-довідника із соціології». Виступ із власним проєктом за вивченою темою. Проведення історико-біографічного дослідження. Розкриття власного ставлення до соціальної ефективності права.

7. Соціологія праці та управління трудовим колективом (6 год)

Теоретична частина. Основні напрями досліджень соціології праці й управління та предмет цієї науки. Складові предмета соціології праці й управління: суб'єкти праці, соціальні інститути у сфері праці, соціально-трудова відносина, соціально-трудова процеси, соціальне управління ними. Нові підходи в соціології управління. Поняття менеджменту. Сфера дії менеджменту. Соціологія праці й управління та її розвиток в Україні.

Практична частина. Робота з «Тематичним словником-довідником із соціології». Формування понятійного апарату із соціології праці в робочому зошиті. Розкриття змісту поняття «соціальна самоорганізація». Виконання вправ на пояснення змісту афоризмів і крилатих висловів відомих соціологів.

8. Соціологія кар'єри (6 год)

Теоретична частина. Кар'єра і соціальна мобільність. Етапи кар'єри. Фази становлення і розвитку кар'єри. Трудова кар'єра як індивідуальна трудова мобільність. Фактори трудової кар'єри. Класифікація трудової кар'єри. Концепція службової кар'єри людини в соціології праці.

Практична частина. Аналіз та обговорення теоретичних положень теми. Підготовка повідомлення про історію виникнення і становлення соціології кар'єри. Захист індивідуальних дослідницьких проєктів за темами на вибір.

9. Соціологія культури та релігії (6 год)

Теоретична частина. Соціологічний аналіз культури. Складові культури та її форми. Соціальні функції культури. Методологічні засади соціологічного аналізу культури. Національні соціологічні школи дослідження культури: французька, німецька, американська. П. Сорокін про соціокультурну динаміку. Постмодернізм і культура. Центральні категорії соціології культури: система цінностей і норм, санкції, соціокультурні зразки поведінки, соціокультурні уявлення, поняття і мова. Культурні конфлікти. Народна, висока та масова культура. Специфіка соціокультурної ситуації в Україні.

Витоки соціології релігії. Поняття про релігію. Типологія релігій. Методи вивчення релігії. Релігія та українське суспільство.

Практична частина. Складання усного повідомлення на соціокультурну тему. Обговорення питань національної ідентичності в полікультурному суспільстві. Визначення способів налагодження міжкультурного діалогу. Аналіз зразків народної, високої та масової культури, їх ролі в українському суспільстві. Гра «Аукціон ввічливості». Підготовка контрольних запитань для участі в дискусії з теми, обраної колективно. Дискусія на тему «Що для тебе мораль?», обговорення еволюції етичних категорій та їх відмінностей в різних суспільствах.

10. Соціологія освіти і виховання (6 год)

Теоретична частина. Соціологія освіти як спеціальна соціологічна теорія. Статус, предмет і об'єкт соціології освіти. Історія розвитку та становлення соціології освіти. Освіта як соціальний інститут. Організована освіта як підсистема суспільства. Освіта як соціальний інститут. Функції освіти в суспільстві. Специфічність процесу соціалізації людей у системі освіти. Сфера освіти та її соціологічне вивчення. Науково-дослідна функція освіти. Конкретно-соціологічні дослідження проблем освіти та виховання.

Соціологія виховання: її об'єкт і предметна сфера. Соціальна поведінка особистості та фактори її формування. Виховання як соціальне явище. Система виховання і її основні елементи. Напрями виховання. Концепції сучасного виховання. Виховання як соціальний інститут. Соціальні механізми виховання. Індивідуальна взаємодія вихователя з вихованцем як основа соціального впливу. Соціалізація та виховання як основа соціального впливу. Сімейне виховання. Самовиховання та його специфіка.

Практична частина. Обговорення й аналіз теоретичних положень. Складання тесту з вивченої теми. Складання плану самоосвіти та самовиховання.

Дискусія на тему «Професійне та економічне самовизначення молоді». Захист індивідуальних дослідницьких проєктів за темами на вибір.

11. Соціологія побуту та дозвілля (6 год)

Теоретична частина. Соціологія побуту як галузь знань. Суспільна форма побуту. Виробничий побут. Домашнє господарство як важлива частина побуту. Бюджет часу. Соціологія вільного часу та дозвілля як галузь наукового знання. Методологічні підходи і методи дослідження дозвіллевої сфери. Історія розвитку соціології вільного часу та дозвілля. Культурно-дозвіллева діяльність як соціальний феномен. Дозвілля як соціальний інститут. Проблема організації та регулювання вільного часу. Інноватизація соціальних технологій у сфері вільного часу та дозвілля.

Практична частина. Поповнення термінологічного словника. Підготовка повідомлення про історію виникнення і становлення соціології побуту. Ведення дискусії на тему «Вільний час і дозвілля української молоді в умовах нової соціокультурної реальності».

12. Динаміка суспільного розвитку. Модернізація суспільства (6 год)

Теоретична частина. Розвиток суспільства і динаміка соціальних процесів. Динаміка суспільного життя. Структура і динаміка суспільної свідомості. Стан та динаміка розвитку організацій громадянського суспільства. Трансформація соціальної відповідальності. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан. Головні ознаки модернізації. Види, рівні, форми, типи та способи модернізації. Модернізація — сучасний тренд розвитку суспільства. Парадигми суспільних змін. Соціокультурні особливості модернізації українського суспільства.

Практична частина. Добір і впорядкування матеріалу на задану тему. Вікторина за вивченою темою. Виконання індивідуальних творчих завдань. Підготовка доповіді «Модернізація суспільства та соціальні технології».

13. Організація і проведення конкретно-соціологічного дослідження (12 год)

Теоретична частина. Суть, основні етапи і процедури соціологічного дослідження. Теоретичне й емпіричне соціологічне дослідження. Прикладне дослідження. Пілотажне і польове соціологічне дослідження. Загальна характеристика і класифікація методів збору первинної соціологічної інформації (спостереження, експеримент, аналіз документів і контент-аналіз, опитування, метод соціометрії тощо). Інструктаж інтерв'юєрів. Контроль за надійністю результатів дослідження.

Практична частина. Складання індивідуальних планів роботи. Визначення теми, мети і завдань, методів наукового дослідження. Розроблення плану-проспекту, структури наукового дослідження. Пошук і збір інформації. Обробка фактичного матеріалу, цитування, виписки, систематизація та диференціація матеріалу. Підготовка повідомлення про особливості соціологічного дослідження.

14. Програма соціологічного дослідження: вимоги до розробки (9 год)

Теоретична частина. Програма соціологічного дослідження. Підготовка до проведення конкретно-соціологічного дослідження. Виявлення проблемної ситуації. Поняття проблеми в соціології. Формулювання проблеми дослідження. Розроблення програми конкретно-соціологічного дослідження. Структура програми соціологічного дослідження. Теоретико-методологічна частина та методико-процедурний розділ програми. Основні вимоги до складання програми. Функції програми.

Практична частина. Визначення орієнтовних термінів виконання науково-дослідницької роботи. Написання есе на тему «Соціологічні дослідження як інструмент пізнання соціальної реальності». Написання програми соціологічного дослідження. Огляд і проведення асоціативних методик в емпіричних соціологічних дослідженнях. Підготовка доповіді на тему «Суть експериментального вивчення в соціології».

15. Основні складники методологічної частини програми соціологічного дослідження (8 год)

Теоретична частина. Формулювання та обґрунтування проблеми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, мети і завдань дослідження. Уточнення й інтерпретація основних понять, їх операціоналізування. Робочі гіпотези дослідження. Етапи інтерпретації понять. Норми і правила проведення соціологічного дослідження.

Практична частина. Розроблення концепції соціологічного дослідження. Формулювання робочих гіпотез дослідження. Створення перспективного схематичного плану дослідницької діяльності. Розроблення правил побудови вичерпної доповіді.

16. Методико-процедурна частина програми конкретно-соціологічного дослідження (9 год)

Теоретична частина. Стратегічний (принциповий) план дослідження. Процедурний розділ програми. Обґрунтування системи вибірки одиниць спостереження. Суцільні і вибіркові дослідження. Опис основних процедур збирання й аналізу первинних даних. Підбір методів збору

емпіричних даних. Інструментарій дослідження. Проведення пілотажного дослідження (першого, пробного). Масовий збір інформації. Класифікація та систематизація зібраної інформації. Теоретичний аналіз емпіричної інформації.

Практична частина. Виконання творчих завдань на закріплення вмінь користуватися різними методами соціологічного дослідження. Робота над розділами, параграфами основної частини наукового дослідження. Поглиблена розробка авторської гіпотези.

17. Розрахунок і обґрунтування вибірки (9 год)

Теоретична частина. Основні поняття вибіркового методу. Правила розрахунку й обґрунтування вибірки. Генеральна і вибіркова сукупність. Одиниці аналізу та одиниці відбору в конкретно-соціологічному дослідженні. Поняття репрезентативності. Різновиди вибірок. Методи механічної і квотної вибірок. Параметри квоти. Розрахунок об'єму вибірки. Основа вибірки. Загальні принципи вибіркового методу. Типи і види вибірок. Помилки вибірки. Поняття вимірювання в соціології. Кількісні і якісні характеристики соціальних об'єктів. Вимірювання та шкалування.

Практична частина. Корекція статистично визначеного обсягу вибірки. Корекція розподілів соціально-демографічних характеристик респондентів. Визначення відсоткових пропорцій контрольних ознак згідно з даними статистики. Корекція обсягу вибірки.

18. Опитування як метод збору соціологічної інформації (8 год)

Теоретична частина. Опитування і його різновиди. Пізнавально-дослідницькі можливості методу опитування і його обмеження. Питання як інструмент отримання емпіричних даних. Типи питань та основні вимоги до їх різних видів. Анкетування і його технічний інструментарій. Структура анкети. Вимоги до розроблення і побудови анкети. Способи побудови питань анкети. Види питань: закриті, відкриті, напівзакриті. Форми розміщення питань в анкеті: лінійна, таблична, шкальна. Прийоми кодування анкети. Пресова і поштова анкети, їх специфіка. Особливості інтерв'ю як виду опитування. Класифікація інтерв'ю. Ефект інтерв'юера. Ситуація інтерв'ю та її вплив на достовірність та надійність інформації. Телефонне опитування, його специфіка. Основні вимоги до телефонного інтерв'ю. Експертне опитування та його сутність. Методи відбору й опитування експертів. Фокус-групи та їх використання в соціології.

Загальна характеристика соціометричного методу як способу виміру й аналізу міжособистісних відносин у малій соціальній групі. Призначення соціометричної процедури. Основні вимоги до проведення

соціометричного опитування. Соціометричні критерії, їх види. Процедура проведення соціометричного опитування. Побудова соціоматриці. Аналіз результатів соціометричних вимірів. Соціометричні індекси, їх види.

Практична частина. Проведення анкетування серед однокласників «Цінності української молоді». Складання таблиці «Методи збору соціологічної інформації». Наведення прикладів різних за формою запитань анкети (відкритих, напіввідкритих, шкальних, альтернативних, питань з преамбулою, питань таблиці). Складання анкет для віртуального соціологічного дослідження з дотриманням вимог до анкетних питань і опорою на теоретичний матеріал за обраною темою.

19. Аналіз документів і спостереження в соціології (6 год)

Теоретична частина. Поняття документа в соціології. Документ як джерело соціологічної інформації. Класифікація документів. Проблема вірогідності документальної інформації. Місце аналізу документів серед інших методів збору інформації. Методи аналізу документів: традиційний (якісний) та контент-аналіз (кількісний метод). Особливості соціологічного спостереження, його переваги і недоліки. Місце методу спостереження серед інших методів. Види спостережень. Використання експерименту в соціологічних дослідженнях. Можливості експерименту та межі його застосування. Логічна структура експерименту. Види експериментів.

Практична частина. Аналіз фрагменту з наукового соціологічного тексту. Відповіді на питання для роздумів. Робота над таблицею «Переваги та недоліки спостереження як методу збору соціологічної інформації». Формулювання визначення понять «контент-аналіз», «моніторинг», «об'єкт соціологічного дослідження».

20. Стратегічний та робочий плани соціологічного дослідження (6 год)

Теоретична частина. Стратегія соціологічного дослідження. Стратегічний і робочий плани конкретно-соціологічного дослідження. Підготовка соціологічних даних до оброблення.

Практична частина. Планування етапів соціологічного дослідження. Доведення необхідності і доцільності проведення соціального моніторингу. Презентація групового проєкту віртуального соціологічного дослідження за обраною темою. Здійснення класифікації соціологічного дослідження за часом, видами завдань, характером поставлених цілей, замовником, об'єктом.

21. Оброблення та аналіз соціологічної інформації (12 год)

Теоретична частина. Оброблення та аналіз соціологічної інформації. Основні методи оброблення соціологічної інформації. Способи ручного оброблення й оброблення за допомогою програмного забезпечення. Застосування методів статистики. Основні вимоги до змісту, структури та стилю написання розділу «Результати досліджень». Первинна документація. Вимоги до оформлення табличного і графічного матеріалу. Графічна інтерпретація. Винесення проміжного та довідкового матеріалу в додатки. Основні комп'ютерні програми для оброблення первинної соціологічної інформації. Аналіз даних як один з етапів соціологічного дослідження. Методи опису даних.

Практична частина. Статистичне оброблення отриманих результатів. Оформлення у вигляді таблиць, діаграм, схем. Аналіз отриманої інформації.

22. Завершальний етап соціологічного дослідження (6 год)

Теоретична частина. Узагальнення та відображення результатів соціологічного дослідження. Групування отриманої інформації. Кодування інформації. Складання пам'ятки соціологічного дослідження. Обчислення спеціальних статистичних величин. Оформлення звіту про підсумки дослідження.

Практична частина. Змістовний виклад матеріалу наукового дослідження, логічність та послідовність теоретичних і практично-експериментальних положень дослідження. Введення та оформлення графічного й ілюстративного матеріалу. Формування висновків до кожного розділу, параграфа, узагальнювальний аналіз зібраного фактичного матеріалу. Оброблення і критичний аналіз результатів наукової роботи.

23. Науково-дослідницька діяльність (30 год)

Теоретична частина. Основні засади науково-дослідницької діяльності. Способи формулювання теми дослідження. Обґрунтування актуальності дослідження. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження. Методи роботи. Принципи збору інформаційного матеріалу, висунення гіпотези, вибір методів дослідження, формулювання висновків.

Вимоги до оформлення науково-дослідницьких робіт. Основні правила розроблення і створення мультимедійної презентації та постера. Культура мовлення під час ведення наукової дискусії. Критерії оцінювання науково-дослідницьких робіт учнів.

Практична частина. Написання науково-дослідницької роботи. Редагування та корегування роботи, підготовка матеріалів до захисту. Узагальнення та формулювання загальних висновків. Формування списку використаних джерел і літератури. Винесення проміжного та довідкового матеріалу

в додатки. Оформлення наочних матеріалів. Підготовка доповіді, мультимедійної презентації, постера. Складання плану захисту роботи.

Виступи учнів із результатами своїх досліджень. Проведення дискусії, обговорення виступів.

24. Практичне використання результатів соціологічного дослідження (9 год)

Теоретична частина. Практична реалізація результатів дослідження. Узагальнення різних соціологічних досліджень. Перспективи розвитку соціологічної теорії. Типи практичних рекомендацій за результатами соціологічного дослідження (практична функція соціології). Практичні пропозиції з подолання негативних факторів у розвитку соціальних процесів. Соціальні проекти.

Практична частина. Розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на розв'язання проблемних ситуацій (за результатами соціологічних досліджень). Публікації основних висновків і положень, пропозицій і рекомендацій у періодичних виданнях, наукових збірниках тощо.

25. Прогнозування соціальних явищ і процесів (6 год)

Теоретична частина. Сутність соціального прогнозування. Прогнозування соціологічних явищ. Соціальне проєктування. Методи соціального прогнозування. Методи опитування експертів. Методи опитування населення. Методи моделювання. Логіка складання соціального прогнозу.

Практична частина. Апробація результатів соціологічних досліджень на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та інших заходах з актуальних проблем соціального розвитку суспільства. Виконання вправ на пояснення змісту афоризмів і крилатих висловів відомих соціологів.

26. Підсумок (6 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Презентація найкращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Поради і рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- предмет, завдання, методологічні, наукові засади соціології;
- основні етапи розвитку соціології як науки;
- основні теоретико-методологічні основи соціології;

- сучасні соціологічні теорії та соціальні концепції;
- ключові визначення, термінологію та понятійний апарат дисципліни;
- основні галузі соціологічного знання;
- особливості перебігу соціальних процесів;
- історичні та сучасні погляди на суспільство;
- процеси соціалізації особистості в суспільстві та процеси соціальної динаміки;
- сучасні методи проведення соціологічних досліджень;
- зміст основних статистичних показників;
- загальнолюдські моральні цінності, їх вияв у національних традиціях;
- особливості проведення дослідницької роботи;
- основні рекомендації щодо роботи з науковими інформаційними джерелами;
- структуру науково-дослідницької роботи та основні вимоги до її написання;
- методи соціологічних досліджень;
- правила оформлення результатів науково-дослідницької роботи;
- правила укладання списку використаних джерел і літератури;
- структуру бібліотечних каталогів;
- правила культури мовлення, поведінки під час публічного виступу.

Вихованці мають уміти:

- використовувати наукову термінологію;
- застосовувати наукові методи соціологічних досліджень;
- розмежовувати соціологію та інші соціальні дисципліни;
- розрізняти основні галузі соціологічного знання;
- застосовувати опитування як метод збору соціологічної інформації;
- використовувати методи спостереження, анкетування, інтерв'ю під час проведення соціологічного дослідження;
- обробляти та аналізувати соціологічну інформацію;
- аналізувати дані масових соціологічних опитувань;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір теми;
- використовувати різні методи статистичного оброблення даних;
- визначати й аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора та перспективи подальших досліджень;
- проводити пошук і працювати з науковими інформаційними джерелами;
- працювати за систематичним та алфавітним каталогом, бібліографічним покажчиком;
- давати стислий аналіз прочитаної літератури з обраної теми;

- оформляти список використаних джерел;
- аналізувати отримані дані та робити відповідні висновки;
- створювати мультимедійні презентації;
- складати план захисту науково-дослідницької роботи;
- готувати виступ і виголошувати його.

У вихованців мають бути сформовані компетентності:

- володіння теоретичними основами соціології, усвідомлення специфіки предмета соціології;
- розуміння суспільної дійсності та оперування соціальними знаннями, вміннями, нормами, що необхідні для результативного вирішення практичних завдань;
- обрання тактики поведінки в різних соціальних ролях на основі загальноприйнятих норм етики, досягнення порозуміння та побудови ефективної комунікації;
- застосування творчого підходу у власній дослідницькій діяльності: під час формулювання наукової проблеми, обґрунтування її актуальності, висунення гіпотези, вибору методів, а також представлення результатів дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безверха Г. І. Соціологія : навч. посіб. Київ : НАУ-друк, 2009. 116 с.
2. Вебер М. Основные понятия стратификации. *Социологические исследования*. 1994. № 5. С. 14–24.
3. Вербець В. В. Соціологія. Курс лекцій : навч. посіб. Київ : КОНДОР, 2009. 550 с.
4. Гірник А. М. Основи конфліктології. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
5. Димитрова Л. М. Соціологія управління та організацій : навч. посіб для студ. вищ. навч. закл. Київ : Політехніка НТУУ «КПІ», 2005. 156 с.
6. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение : монография / пер. с фр., сост., послесл. и примеч. А. Б. Гофмана. Москва : Канон, 1995. 352 с.
7. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку століття) : навч. посіб. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
8. Кузьменко Т. М. Соціологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
9. Лукашевич М. П. Основи соціології масової комунікації : підручник. Київ : ІПК ДСЗУ, 2009. 308 с.

10. Лукашевич М. П. Соціологія економіки : підручник. Київ : Каравела, 2005. 288 с.
11. Лукашевич М. П. Соціологія праці : підручник. Київ : Либідь, 2004. 440 с.
12. Лукашевич М. П. Соціологія релігії : навч. посібник. Київ : Знання, 2011. 222 с.
13. Лукашевич М. П. Соціологія соціальної роботи. Курс лекцій : навч. посіб. Київ : ІПК ДСЗУ, 2009. 210 с.
14. Лукашевич М. П. Соціологія. Загальний курс : підручник. Київ : Каравела, 2011. 408 с.
15. Лукашевич М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 144 с.
16. Ньюман Л. Неопросные методы исследования. *Социологические исследования*. 1998. № 6. С. 119–129.
17. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження : курс лекцій. Київ : Наукова думка, 2002. 302 с.
18. Пилипенко В. Е. Ценности в контексте социологии медицины : монография. Донецк : Юго-Восток, 2009. 128 с.
19. Піча В. М. Соціологія: загальний курс : навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти України. Київ : Каравела, 2000. 248 с.
20. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття : навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 224 с.
21. Ручка А. А. Очерки истории социологической мысли : научное издание. Киев : Наукова думка, 1992. 264 с.
22. Соціологія міста : навч. посіб. / Л. В. Малес та ін. Донецьк : Ноулідж, 2010. 463 с.
23. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований. Киев : МАУП, 2000. 304 с.
24. Черниш Н. Й. Соціологія молоді : конспект лекцій. Київ : ІЗМН, 2003. 315 с.
25. Чигрин В. О. Сільська молодь: досвід комплексного соціологічного аналізу. Мелітополь : ЗІДМУ — ТДАТА, 2006. 384 с.
26. Ядов В. А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. Самара : Самарский университет, 1995. 332 с.
27. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. Москва : Омега-Л, 2007. 567 с.